

DLA TÉZISFÜZET

*„Az építésznek mindig úgy kellene elképzelnie
egy ablakot, amin valaki kinéz;
egy ajtót, amin valaki átmegy;
egy lépcsőt, amin valaki lejön és valaki felmegy;
egy verandát, amin valaki áll;
egy termet, ahol valakik éppen találkoznak;
egy erkélyt, amin valaki pihen;
egy szobát, amiben valaki él.”¹*

Gio Ponti (1957)

ÉPÍTŐ PÁRBESZÉD

Építész és használó együttműködése
a tervezés folyamatában

Bedecs-Varga Éva

Témavezetők:
Karácsony Tamás DLA
Somogyi Krisztina PhD

Budapesti Műszaki és
Gazdaságtudományi Egyetem
Építőművészeti Doktori Iskola

DLA tézisfüzet – 2022

Disszertációmban az építész és használó között a tervezés során kialakítható együttműködési folyamatot vizsgálom. Gondolatmenetemben a közük megvalósuló párbeszéd tágran értelmezett aktivitás, alapfeltevésem, hogy számos előnnyel jár, ha a használókat intenzíven bevonjuk a tervezés folyamatába. A használó bevonásának köszönhetően az ember-környezet összeállítás² pontosabban és harmonikusabban valósulhat meg, építészként olyan tereket alkothatunk, melyek ténylegesen a valós használati igényeket szolgálják. Fontos célnak vélem, hogy az építés eredménye ne csak a vitruviusi elveknek feleljen meg, tehát ne csak szép, hasznos és tartós legyen³, hanem arányos is, azaz pont akkora léptékű téralakítás történjen, mint amekkorára valóban szükség van. Ez a 21. századra nyilvánvaló ökológiai problémák ismeretében különösen fontos morális kérdés és elvárás az építészek iránt.

A felvetés elméleti megközelítésben (1) a kollaboratív tervezés (collaborative designing), a részvételi tervezés (participatory design), a szolidáris építészet, a befogadó tervezés (inclusive design), a közösségi tervezés (community planning, community architecture) és az együtt-alkotás (co-creation, co-creative architecture) párhuzamosan létező fogalmainak értelmezésével és rendszerezésével indít, melyeknek a jelentései időről-időre átfednek, de más hangsúlyokat, prioritásokat, szemléletmódokat jeleznek. A fogalmi tisztázás egyben a saját tervezői látásmód kontextusba helyezését is szolgálja, amit az elméletre támaszkodva „együtt-működő építészetként” (co-operating architecture) definiálok. Disszertációmban az építészettel kapcsolatos folyamatok tág területét leszűkítem az építészek és a használók között kialakuló dialógusra, melyet „építő párbeszédnek” nevezek, és dolgozatomban a tervezés időszakában vizsgálom.

Az egyes fejezetekben külön vizsgálom (2) az építész szerep átalakulását a gondolkodásmód változásának tükrében; (3) a használó és a használat viszonyát a környezetpszichológia alapvetéseinek segítségével; (4) az építész és használó közötti bizalmi viszonyt, a kompetenciákat és a döntéshozás felelősségét szakmai tapasztalataim, megfigyeléseim és

beszélgetések alapján; valamint (5) rámutatok a közös nyelv megtalálásának fontosságára, módszerére és eszközeire. A szöveg szerkezetében az egyes részek rövid személyes felvetését általában a vonatkozó szakirodalom tárgyalása követi, amit ezután egy-egy nemzetközi vagy hazai példa illusztrál, kiegészítve saját kutatói, tervezői és oktatói tapasztalataimmal. Ezzel a téma összetettségét, a felvetés érvényességét és hasznosságát, valamint alkotói szemléletemet együtt kívánom hangsúlyozni. A tézisek a gondolatok és az egyes fejezetek összegzését is szolgálják. A disszertációt két Melléklettel zárom.

Mivel disszertációm a párbeszéd fontosságára hívja fel a figyelmet, célja az építész és használó közötti távolság közelítése, ennek elősegítésére az „építő párbeszéd” során alkalmazható kreatív tervezői gondolkodás általam eddig megismert, az idézett kutatásokban és munkákban kipróbált eszközeit rendszerezem és adom közre az I. Mellékletben. A későbbiekben folyamatosan bővíthető gyűjtemény egyaránt hasznos segítség lehet az együttműködő tervezési feladatokban, valamint az egyetemi oktatásban.

1_Ponti, Gio: *Amante d'architettura. L'architettura é un cristallo. Milano: CUSL, 2004, 110.* Idézi: Mucelli, Elena: *Houses in the wood to enjoy the sun and the stars. In: Agathón - International Journal of Architecture, Art and Design. 02/2017, 163. (saját fordítás)*

2_Düll Andrea: *Helyek, tárgyak, viselkedés: Környezetpszichológiai tanulmányok. Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2009.*

3_Marcus Vitruvius Pollio, ókori római építész, „Az építészetéről” (*De architectura*) című tíz kötetes írása tette híressé. Fontos megállapítása, hogy minden épületnek három alapvető tulajdonsága kell legyen: a szépség, a hasznosság és a tartósság.

Válibor Fogadó és vendégház, Badacsonyörs, Major út 42. – 2017 (saját fotó)

Válibor Vendégház és dolgozói szállás, Badacsonyörs, Major út 58. – 2019 (saját fotó)

ÉPÍTŐ PÁRBESZÉD

Mestermunkám: „Építő párbeszéd Váli Péter borással” összefonódik a disszertációban megfogalmazott gondolatokkal. Ez nem egy épület, hanem egy 2009-ben indult és ma is tartó „együtt-működés”, melynek során eddig három borászathoz kapcsolódó épületet (Válibor Fogadó és vendégház, Badacsonyörs – 2015-2016, Válibor vendégház és dolgozói szállás, Badacsonyörs – 2018-2019, Válibor Vinotéka és Apartman, Badacsonytomaj – 2020-2021) alakítottunk ki, meglévő épületek átalakításával, jelenleg pedig egy új vendégház építésének engedélyezése zajlik. A teljes folyamatot és eredményeit dolgozatom II. Mellékletében mutatom be.

Válibor Vinotéka és Apartman, Badacsonytomaj, Hősök tere 11. – 2021 (saját fotó)

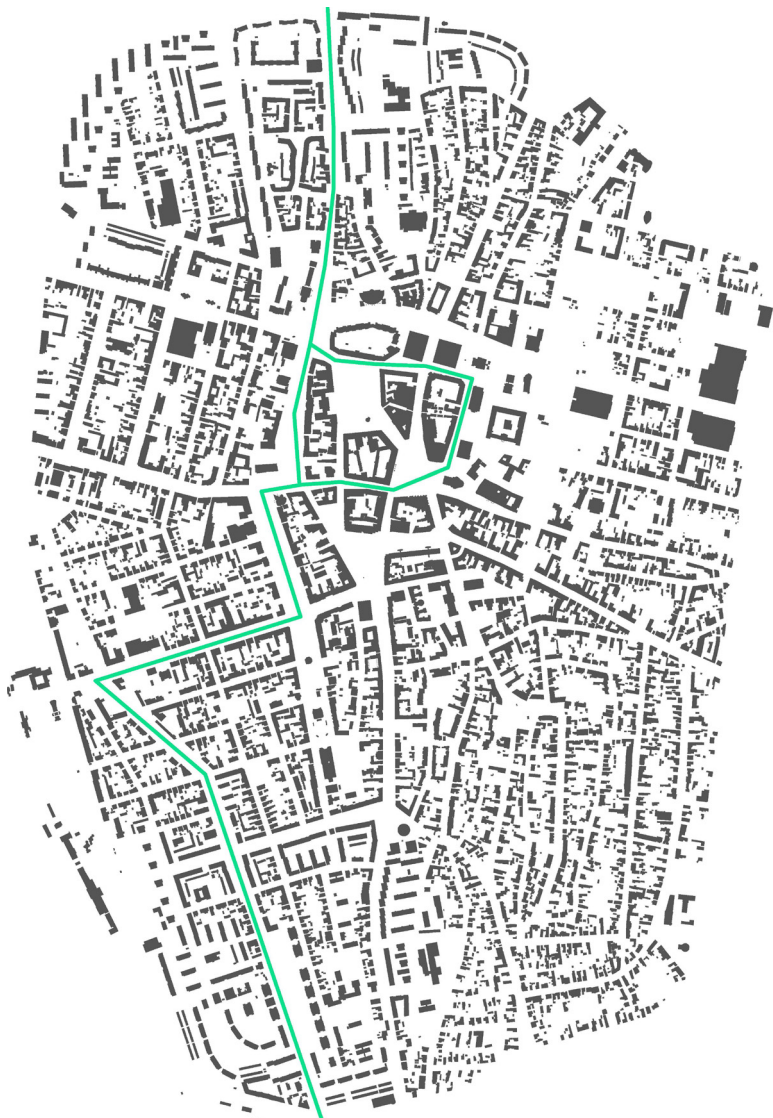
MESTERMUNKA

1. ÉPÍTÉSZETI EGYÜTTMŰKÖDÉSEK

Az EGYÜTT-MŰKÖDŐ ÉPÍTÉSZET nyílt tervezési folyamat, melyben a résztvevők, azaz a tervezők, megbízók, használók és szakértők saját kompetenciájuknak megfelelően, eltérő súllyal, érdekekkel és tudásokkal, de egymással összehangoltan, aktívan vesznek részt. Munkájuk eredményeként közös alkotást hoznak létre, amelyet – ha más értelemben is – de mindenki magáénak érezhet.

ÉPÍTŐ PÁRBESZÉD-nek nevezem az építészek és a használók között megvalósuló „együtt-működést”, melynek alapja a bizalom és a közös nyelv kialakítása, célja a valós használati igények minél pontosabb megismerése és a mindkét fél számára optimális építés támogatása. Az építészeti tervezés abból a felismerésből indít, hogy a használónak is van érvényes elménye, tudása, gondolata a térről, ami értékes információ a tervezés során. Ez a szemlélet az emberi párbeszéd fontosságát hangsúlyozza.

„Zöld út” – Nyíregyháza Sóstó és Belváros, építészeti vizsgálatok és javaslatok, koncepció 2018

2. A GONDOLKODÁS VÁLTOZÁSA

Az emberi gondolkodás és kultúra változása az építész szerepére is hatással van, alakítja azt. Az építész ma gyakran nemcsak irányító, de közvetítő szerepben is van, megbízójával és a majdani épített tér használójával a tervezési folyamat indulásától kezdve „*együtt-működik*”. A feladatok összehangolásához nagy rugalmasság szükséges és elengedhetetlen a **kritikai gondolkodás** a részéről, ami kiterjed akár a tervezési feladat újraértelmezésére is. Egyre gyakrabban fordul elő, hogy az építésznek kell megfogalmaznia vagy pontosítania azokat a térre és térhasználatra vonatkozó alapkérdéseket is, amikre majd a válaszokat keresi a tervezés során.

A használat megfigyelése, Zuglói Heltai Gáspár Általános Iskola – 2019. november
(saját fotó)

3. A HASZNÁLAT

Meglévő épületek, terek átalakítása, újrahasznosítása, bővítése esetén a használók a térhasználatról saját, releváns tudással rendelkeznek, ezért bevonásuk kiemelten fontos információforrás a tervezés folyamatában. A használóval folytatott „*építő párbeszéd*” során megismert információ azonban gyakran nem direkt módon megfogalmazott és nem is pontos, hanem egyéb apró jelekből, ráutaló magatartásból, ösztönös mozdulatokból, elszólásokból fejthető vissza. Ezek felismeréséhez és megértéséhez gyakran az építészen kívül más humán szakértők bevonása is szükséges.

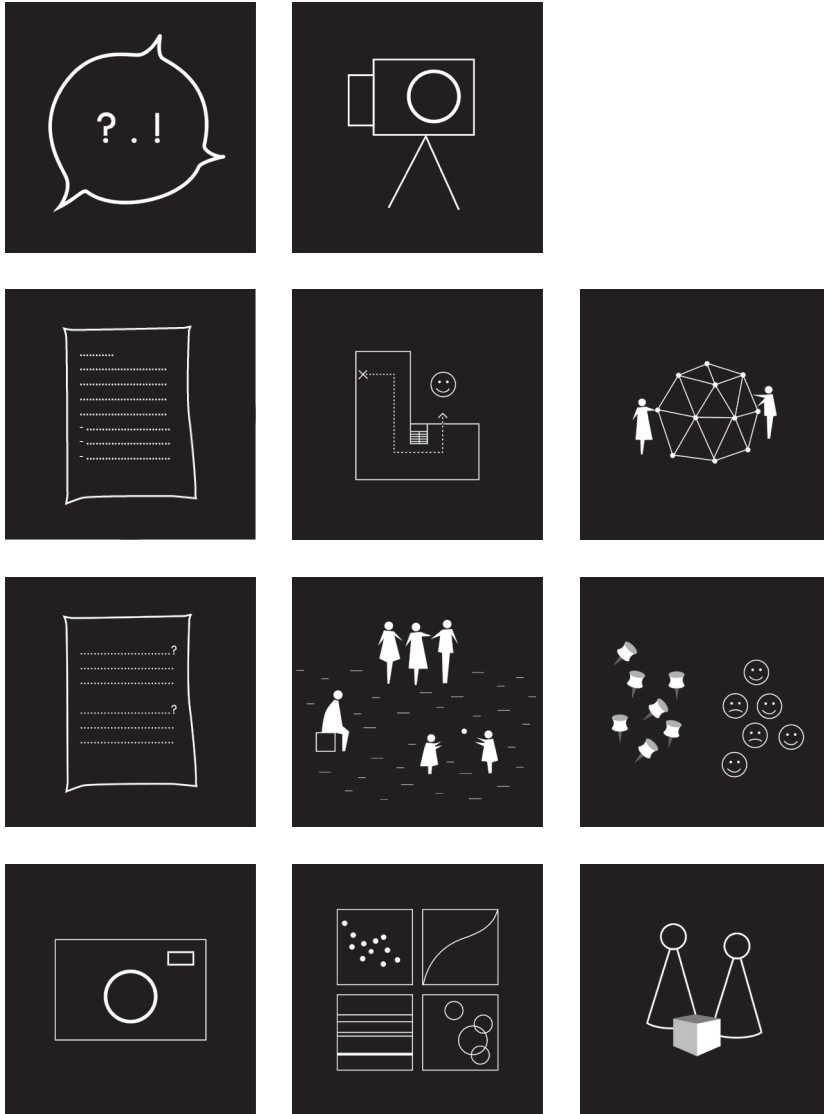

Belvárosi lakás átalakítása, Budapest, IX. – 2020 (saját fotó)

4. BIZALOM – DÖNTÉS – KOMPETENCIA

Az „együtt-működésben” alapvető követelmény az építéssel szemben, hogy továbbra is szakemberként, hitelesen képviselje szakmáját, miközben arra törekszik, hogy elnyerje megrendelője bizalmát. A szaktudás iránti bizalom az a biztos alap, ami elengedhetetlen, hogy a tervezés és a megvalósulás útját stabilan járhassák be együtt a résztvevők.

A használó bevonása azonban nem jelentheti az építészeti döntések és a felelősség átruházását. A tervezői döntéseket a szaktudással rendelkező építésznek (vagy építészeknek) kell meghoznia, ami azonban nem a saját akarat fölénye, hanem az „építő párbeszéd” eredménye, melyben minden érintett a maga kompetenciájának megfelelően vesz részt.

A kreatív tervezői gondolkodás általam eddig megismert és rendszerített eszközei (saját ábra)

5. AZ ÉPÍTŐ PÁRBESZÉD NYELVE ÉS ESZKÖZTÁRA

Az „építő párbeszéd” kialakításának stratégiája különösen fontos a tervezés előkészítő időszakában, a szimbolikus tartalmak, a térhasználati igények és problémák feltérképezése során. Az építész és a használó közötti valóban építő párbeszéd érdekében a közös nyelv kialakítását és a valós használati igények kutatását hatékonyan segíthetik a kreatív tervezői gondolkodás kísérletező eszközei. Az eltérő tudású, érdekeltségű, korú, és sajátosságú csoportokkal való közös munka során az építész részéről a nyitottság és a koncentráció állandó, a módszertan azonban nyitott: nem fix elemekből álló eszköztárral érdemes dolgozni, hanem mindig a szituáció jellegéhez, méretéhez és a résztvevők képességeihez szükséges alakítani a folyamatot.

